

KONIMEX TUMANI IQTISODIY RIVOJLANISHINING O‘ZIGA XOS TOMONLARI

Tilegenova Eliza Baxtiyarovna

Navoiy innovatsiyalar Universiteti

Tarix fakulteti, 1- bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20483070>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Konimex tumanining iqtisodiy rivojlanishiga xos asosiy jihatlar tahlil qilinadi. Xususan, tumanning tabiiy-geografik sharoiti, chorvachilik va qishloq xo‘jaligi salohiyati, suv resurslaridan foydalanish, infratuzilma, tadbirkorlik hamda aholi bandligi bilan bog‘liq masalalar yoritiladi. Shuningdek, hududiy iqtisodiy rivojlanishda mahalliy resurslardan samarali foydalanish va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Konimex tumani, iqtisodiy rivojlanish, hududiy taraqqiyot, chorvachilik, qishloq xo‘jaligi, suv resurslari, tadbirkorlik, infratuzilma, aholi bandligi, ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar.

Konimex tumani Navoiy viloyatining tabiiy-geografik joylashuvi, demografik tarkibi, xo‘jalik yuritish an‘analari va iqtisodiy imkoniyatlari bilan ajralib turuvchi hududlardan biridir. Tumanning iqtisodiy rivojlanishini tahlil qilishda uning keng hududiy maydoni, cho‘l va yarim cho‘l sharoiti, yaylov resurslari, qishloq xo‘jaligi salohiyati, transport infratuzilmasi hamda aholi bandligi bilan bog‘liq omillarni o‘zaro aloqadorlikda ko‘rib chiqish zarur. Chunki hududiy taraqqiyot har doim umumiy iqtisodiy siyosat bilan birga, mahalliy sharoit, mavjud resurslar va aholining iqtisodiy faolligi asosida shakllanadi [2].

Konimex tumanining iqtisodiy rivojlanishidagi muhim xususiyatlardan biri uning tabiiy-iqlim sharoiti bilan bog‘liqdir. Tuman hududining katta qismi cho‘l va yarim cho‘l mintaqalariga yaqin joylashgani sababli iqtisodiy faoliyatni tashkil etishda yer, suv va yaylov resurslaridan oqilona foydalanish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday sharoitda har qanday iqtisodiy loyiha hududning ekologik imkoniyatlari, suv ta‘minoti, aholi punktlarining joylashuvi va ishlab chiqarish infratuzilmasi bilan uyg‘un holda rejalashtirilishi lozim.

Tumanning xo‘jalik hayotida chorvachilik yetakchi yo‘nalishlardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Keng yaylov maydonlari, aholining an‘anaviy mehnat tajribasi va tabiiy resurslar chorvachilikni rivojlantirish uchun muhim asos yaratadi. Ayniqsa, mayda shoxli chorva, qoramolchilik, sut va go’sht mahsulotlari yetishtirish, yem-xashak bazasini mustahkamlash hamda chorvachilik mahsulotlarini qayta ishlash tumanning iqtisodiy salohiyatini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Bu yo‘nalishdagi rivojlanish aholi bandligi va oilaviy daromadlarning barqarorligiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Konimex tumanida qishloq xo‘jaligi ham iqtisodiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Dehqonchilik, polizchilik, bog‘dorchilik va yordamchi xo‘jaliklar mahalliy aholining bandligi, oziq-ovqat ta‘minoti va ichki bozor ehtiyojlarini qondirishda alohida ahamiyatga ega. Biroq hududning tabiiy sharoiti qishloq xo‘jaligida ehtiyotkor va ilmiy asoslangan yondashuvni talab qiladi. Xususan, ekin turlarini hudud iqlimiga mos tanlash, suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish va yer resurslaridan samarali foydalanish dolzarb masalalardan biridir.

Tumanning iqtisodiy rivojlanishida suv resurslaridan foydalanish madaniyati hal qiluvchi ahamiyatga ega. Cho‘l hududlariga xos sharoitda suv ta‘minoti nafaqat qishloq xo‘jaligi, balki chorvachilik, aholining kundalik hayoti va tadbirkorlik faoliyati uchun ham asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu bois Konimexda iqtisodiy taraqqiyotni ta‘minlashda suvdan tejamkor foydalanish,

irrigatsiya tizimlarini yaxshilash, suv yo'qotishlarini kamaytirish va zamonaviy agrotexnologiyalarni kengroq qo'llash muhim vazifa bo'lib qolmoqda.

Konimex tumani iqtisodiy rivojlanishining yana bir o'ziga xos jihati mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish zarurati bilan bog'liq. Hududda kichik biznes, oilaviy tadbirkorlik, xizmat ko'rsatish, savdo, transport, qurilish, maishiy xizmat va hunarmandchilik sohalarini kengaytirish orqali yangi ish o'rinlari yaratish imkoniyati mavjud. Ayniqsa, olis aholi punktlarida kichik tadbirkorlik mahalliy ehtiyojlarni qondirish, aholining daromadini oshirish va ichki iqtisodiy faollikni kuchaytirishning muhim vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi tumanda ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim ahamiyatga ega. Chunki tadbirkorlik faqat mahsulot ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish bilan cheklanmaydi, u aholining tashabbuskorligi, mehnatga munosabati, iqtisodiy mustaqilligi va ijtimoiy faolligini ham oshiradi. Shu jihatdan Konimex tumanida yoshlar va xotin-qizlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, ularga kasb-hunar o'rgatish, imtiyozli kreditlar va maslahat xizmatlarini kengaytirish iqtisodiy rivojlanishning muhim yo'nalishi sifatida qaralishi mumkin.

Konimex tumanida infratuzilma masalasi iqtisodiy rivojlanishning asosiy shartlaridan biridir. Yo'llar, elektr energiyasi, ichimlik suvi, tabiiy gaz, aloqa, internet, tibbiyot va ta'lim obyektlarining holati hududda tadbirkorlikni rivojlantirish va aholining turmush darajasini oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Infratuzilmaning yaxshilanishi tuman markazi bilan chekka aholi punktlari o'rtasidagi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlaydi, mahsulotlarni bozorga chiqarishni osonlashtiradi hamda investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Hududiy iqtisodiy rivojlanishda transport-logistika imkoniyatlari ham alohida o'rin tutadi. Konimex tumanida ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi va chorvachilik mahsulotlarini ichki bozorga yetkazish, qayta ishlash korxonalari bilan bog'lash va savdo tarmoqlariga chiqarish uchun transport infratuzilmasining barqaror ishlashi zarur. Bu jarayon mahsulot tannarxini kamaytirish, bozordagi raqobatbardoshlikni oshirish va fermer xo'jaliklari daromadini ko'paytirishga xizmat qiladi.

Tumanning iqtisodiy rivojlanishida mahalla institutining o'rni ham e'tiborga loyiq. Mahalla aholining ehtiyojlarini aniqlash, bandlik masalalarini hal etish, oilaviy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy yordamga muhtoj qatlamlarni aniqlash va mahalliy tashabbuslarni rag'batlantirishda muhim ijtimoiy bo'g'in hisoblanadi. Ayniqsa, Konimex kabi hududiy jihatdan keng va aholi punktlari tarqoq joylashgan tumanlarda mahalla iqtisodiy faollikni joylarda tashkil etishning muhim amaliy mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi.

Bugungi hududiy rivojlanish siyosatida iqtisodiy o'sishni inson manfaatlari bilan uyg'unlashtirish masalasi tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Iqtisodiy rivojlanish faqat ishlab chiqarish hajmi, investitsiya yoki xizmat ko'rsatish ko'rsatkichlari bilan baholanmasligi kerak. U aholining bandligi, daromadi, ijtimoiy himoyasi, ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish imkoniyati bilan ham o'lchanadi. Shu jihatdan huquqiy davlat barpo etilishi, inson huquq va manfaatlarini ta'minlash masalalari hududiy taraqqiyotning muhim ijtimoiy asosi sifatida qaraladi [3,5].

Konimex tumanida amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar aholining turmush tarzi va qadriyatlar tizimiga ham ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiy islohotlar jarayonida tashabbuskorlik, mehnatsevarlik, tadbirkorlik madaniyati, ijtimoiy mas'uliyat va yangilikka moslashish kabi qadriyatlar kuchayib boradi. Bunday jarayonlar hududiy taraqqiyotning faqat moddiy emas, balki

ma'naviy-ijtimoiy mazmunini ham belgilaydi. Shu bois iqtisodiy islohotlar yangi qadriyatlar tizimining shakllanishiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim omil sifatida baholanadi [4,41].

Tumanning iqtisodiy istiqbollari mahalliy resurslardan samarali foydalanish va ishlab chiqarish tarkibini diversifikatsiya qilish bilan chambarchas bog'liq. Chorvachilik, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish, oilaviy biznes, hunarmandchilik va qayta ishlash tarmoqlarini bir-biri bilan bog'liq holda rivojlantirish Konimex iqtisodiyotining barqarorligini oshiradi. Ayniqsa, xomashyo yetishtirishdan tayyor mahsulot ishlab chiqarishga o'tish, mahalliy mahsulotlarni qadoqlash, saqlash va bozorga chiqarish tizimini yo'lga qo'yish tumanning iqtisodiy imkoniyatlarini yanada kengaytiradi [1].

Konimex tumanida investitsiya loyihalarini amalga oshirishda hududning tabiiy-iqtisodiy xususiyatlarini hisobga olish zarur. Har qanday loyiha tumanning suv ta'minoti, transport masofasi, mehnat resurslari, ekologik holati va mahalliy ehtiyojlari bilan mos bo'lishi kerak. Ayniqsa, chorvachilik mahsulotlarini qayta ishlash, oziq-ovqat sanoati, qurilish materiallari, servis xizmatlari va kichik ishlab chiqarish yo'nalishlari tumanda iqtisodiy faollikni oshirishi mumkin. Bunday loyihalar aholi bandligini ta'minlash bilan birga, hududning ichki bozorini ham mustahkamlaydi.

Shu bilan birga, tuman iqtisodiy rivojlanishida ekologik muvozanatni saqlash masalasi doimiy e'tiborda bo'lishi lozim. Cho'l va yarim cho'l hududlarida yaylovlardan ortiqcha foydalanish, suv resurslarining cheklanganligi, yer degradatsiyasi va iqlim omillari iqtisodiy faoliyatga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli Konimexda barqaror rivojlanish ekologik mas'uliyat, resurslardan oqilona foydalanish va uzoq muddatli rejalashtirish bilan uyg'unlashishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, Konimex tumani iqtisodiy rivojlanishining o'ziga xos tomonlari uning tabiiy-geografik sharoiti, chorvachilik va qishloq xo'jaligi salohiyati, suv resurslaridan foydalanish zarurati, infratuzilmaviy ehtiyojlari, tadbirkorlik imkoniyatlari va aholining mehnat faolligi bilan belgilanadi. Tumanning kelgusi taraqqiyoti mavjud resurslardan oqilona foydalanish, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy infratuzilmani yaxshilash, investitsiya loyihalarini hududiy sharoitga mos tanlash va iqtisodiy islohotlarni inson manfaatlari bilan uyg'unlashtirish orqali yanada mustahkamlanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-son Farmoni. 28.01.2022.
2. Navoiy viloyati statistika boshqarmasi. Navoiy viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga oid statistik ma'lumotlar. Manba: <https://navostat.uz>.
3. Kdirbayev Q.M. Huquqiy davlatning barpo etilishi inson huquqlarini himoya qilishning asosiy sharti. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7780971> // “Zamonaviy dunyoda ijtimoiy fanlar: nazariy va amaliy izlanishlar” nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya. – Toshkent, 2023. – B. 5–7.
4. Kdirbayev Q.M. Ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning yangi qadriyatlar tizimi shakllanishiga ta'siri // Makon va zamon. Ilmiy-falsafiy, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy-sotsiologik, ma'naviy-ma'rifiy jurnal. – 2025. – №2. – B. 40–43.